

ANNA SZKOLAK-STĘPIEŃ
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Profil nauczyciela wczesnej edukacji włączającej

Wstęp

Zjawisko wielokulturowości, czyli współistnienia odmiennych wartości i tradycji określonych w ramach jednego organizmu państwowego, nabiera dziś coraz większego znaczenia¹. Przygotowanie dzieci do życia w społeczeństwie wielokulturowym jest obecnie bardzo ważnym zadaniem szkoły. Prawo do nauki, będące dobrem najwyższym i powszechnym, przysługującym każdemu człowiekowi, odnosi się w sposób bezpośredni zarówno do obywateli polskich, jak i cudzoziemców. Za punkt wyjścia należałoby zatem przyjąć, że dziecko cudzoziemskie jest uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Ciekawym rozwiązaniem może okazać się w tym przypadku idea edukacji włączającej, postrzeganej jako „cały system rozwiązań pozwalający dzieciom z różnego rodzaju niepełnosprawnościami, ograniczeniami bez przeszkód uczestniczyć w zajęciach i życiu szkoły”². Wedle definicji zawartych w licznych dokumentach UNESCO, włączanie postrzegane jest jako proces wychodzenia naprzeciw różnorodnym potrzebom wszystkich dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez zwiększanie ich uczestnictwa w nauce, kulturze i życiu społecznym oraz eliminację wszelkich form wykluczania w edukacji. Wymaga to zmian i modyfikacji treści, sposobów podejścia, struktur i strategii nauczania, sterowanych wspólną wizją obejmującą wszystkie dzieci oraz przekonaniem, że to właśnie ogólny system powszechnej edukacji jest odpowiedzialny za ich kształcenie³. Również „dokument *Strategia: Europa 2020* Rady Europejskiej, którego zasadnicze wytyczne są realizowane we wszystkich krajach Unii Europejskiej, [...] zakłada konieczność rozwoju poznawczego

- 1 Por. *Wstęp*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2014, nr 2 (cały numer poświęcony tematyce edukacji wielokulturowej).
- 2 A. Derda, *Prowadzenie szkoły wielokulturowej w Polsce – pomysły rozwiązań instytucjonalnych*, [w:] *Innowacyjne rozwiązania w pracy z dziećmi cudzoziemskimi w systemie edukacji. Przykłady praktyczne*, red. N. Kłorek, K. Kubin, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa 2012, s. 3.
- 3 *Overcoming Exclusion Through Inclusive Approaches in Education. A Challenge and a Vision*, UNESCO, Paris 2003; *Policy Guidelines on Inclusive Education*, UNESCO, Paris 2009.

oraz emocjonalnego wszystkich dzieci na takim poziomie, by zapewnić im *dobre* warunki do rozpoczęcia edukacji w szkole podstawowej”⁴.

Wielokulturowość w Polsce

Pojęcie „wielokulturowości” wywodzi się od angielskiego terminu *multiculturalism* i oznacza po prostu wielość kultur. Jest stwierdzeniem faktu zróżnicowania danego społeczeństwa lub w szerszym znaczeniu stwierdzeniem faktu istnienia na świecie odmiennych kultur, subkultur itp.⁵ Termin „wielokulturowość” nabrał większego znaczenia w naszym kraju w ostatnich kilkudziesięciu latach, a w szczególności po roku 2004, kiedy Polska wraz z innymi krajami dołączyła do Unii Europejskiej i stała się jej członkiem, tworząc obecnie wspólnotę 28 krajów.

Współczesna Polska jest krajem stosunkowo jednolitym pod względem etnicznym oraz wyznaniowym. Według spisu ludności, który został przeprowadzony przed wstąpieniem do Unii Europejskiej, prawie 97% ludności było narodowości polskiej, a liczba ludności mniejszości narodowych w Polsce wynosiła około 1,5 mln osób. Wśród najliczniejszych mniejszości możemy wymienić Niemców, Białorusinów i Ukraińców. Ta jednokulturowość nie jest jednak czymś, co zawsze było dla Polski charakterystyczne. Na początku XX w. oraz w okresie międzywojennym struktura etniczna Polski była znacznie bardziej urozmaicona. Ponad 30% obywateli stanowiły mniejszości narodowe, w tym liczna mniejszość ukraińska oraz druga w kolejności żydowska. Przyczyną zmian była II wojna światowa, która pochłonęła miliony istnień ludzkich, a zmiany granic i przesiedlenia doprowadziły do ujednoczenia etnicznego Polski w okresie powojennym. Dopiero po 1989 r. na nowo zaczęto dostrzegać istnienie w Polsce historycznych grup mniejszościowych oraz otwarto się na napływ tzw. nowych społeczności, takich jak uchodźcy oraz repatrianci⁶.

Wraz z przystąpieniem Polski do UE został w znacznym stopniu ułatwiony przepływ ludności. Obywatele wszystkich krajów mogą bez przeszkód przemieszczać się między krajami członkowskimi, co również wpłynęło na strukturę etniczną naszego kraju. Coraz częściej na ulicach słychać rozmowy w językach obcych, coraz więcej samochodów na zagranicznych numerach rejestracyjnych porusza się na naszych drogach. Codziennie tysiące, miliony osób podróżują po

4 B. Muchacka, *Współczesne wychowanie przedszkolne w Polsce*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2013, nr 1, s. 8.

5 *Wielokulturowość* [hasło], [w:] *Encyklopedia popularna*, PWN, Warszawa 2011.

6 I. Czerniejewska, *Czy istnieje potrzeba edukacji wielokulturowej?*, „Sprawy Narodowościowe – Seria Nowa” 2004, z. 24–25.

całym świecie w celach biznesowych oraz prywatnych, a miliardy komunikują się ze sobą za pomocą internetu oraz innych mediów. Mieszanie się kultur, które rozpoczęło się setki lat temu, a w ostatnich latach nabrało jeszcze większego rozmachu, głównie poprzez rozwój nowoczesnych środków komunikacji i ogólnie pojętej globalizacji, spowodowało, że wielokulturowość stała się codziennością dla wielu ludzi na całym świecie. Dla współczesnych to, co dla naszych rodziców było całkowicie abstrakcyjne, stało się chlebem powszednim. Obecnie każdy z nas w mniejszym lub większym stopniu pracuje z obcokrajowcami, coraz więcej osób decyduje się również na związki z mieszkańcami innych krajów. Wszystko to prowadzi do coraz częstszych interakcji pomiędzy osobami wychowanymi w różnych kulturach i do wzajemnej wymiany poglądów oraz sposobów reakcji na różne sytuacje. Jerzy Nikitorowicz podkreśla, że „każda kultura narodowa musi być otwarta na kontakt z inną kulturą, gdyż tylko interakcje międzykulturowe pozwalają na pełne zrozumienie własnej kultury, swojego miejsca i obowiązku wobec niej, umożliwiając jej rozwój i doskonalenie”⁷. Stąd potrzeba edukacji włączającej już u najmłodszych dzieci.

Profil nauczyciela wczesnej edukacji włączającej

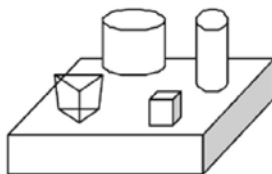
Edukacja włączająca (inkluzyjna) umożliwia pełną realizację prawa człowieka do edukacji poprzez:

- uznanie, że wszystkie dzieci mogą się razem uczyć,
- uznanie i szacunek dla różnicowania dzieci pod względem wieku, płci, pochodzenia etnicznego, języka, niepełnosprawności itp.,
- dążenie do wsparcia i budowania procesu rozwoju każdego dziecka, przy uwzględnieniu wszystkich aspektów rozwoju,
- określenie indywidualnych potrzeb uczniów oraz dążenie do tego, by im sprostać, nie pomijając tych, którzy są szczególnie narażeni na marginalizację i wykluczenie, tzn. dzieci uchodźców, mniejszości religijne, językowe, etniczne, emigrantów, niepełnosprawnych itp.
- elastyczność, tzn. uznanie, że dzieci mogą uczyć się w różnym tempie, a nauczyciele powinni umieć wspierać ich naukę w sposób dostosowany do ich zróżnicowanych potrzeb, uzdolnień i tempa rozwoju⁸.

7 J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, WAIp, Warszawa 2009, s. 57.

8 T. Zacharuk, *Edukacja włączająca szansą dla wszystkich uczniów*, „Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny «Meritum»” 2011, nr 1.

Edukacja włączająca

Elastyczny system

Dzieci są różne, ale mogą uczyć się razem.

Dzieci różnią się: wiekiem, płcią, pochodzeniem, zdolnościami, przynależnością do rasy, grupy etnicznej, sprawnością, przystosowaniem itp.

Należy dopasować system do dziecka.

Źródło: T. Zacharuk, *Edukacja włączająca szansą dla wszystkich uczniów*, „Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny «Meritum»”, nr 1.

Anna Firkowska-Mankiewicz podkreśla, że edukacja włączająca wymaga nauczania skupionego na dziecku. Zakłada bowiem, że każde dziecko uczy się i rozwija indywidualnie, w związku z czym należy stworzyć mu takie warunki nauczania, które będą odpowiadały jego potrzebom. Można zatem powiedzieć, że edukacja włączająca to proces zwiększania uczestnictwa wszystkich uczniów w życiu szkoły. Może nie tylko pomóc przezwyciężyć wykluczenie, ale i poprawić jakość edukacji, a także pomóc w zwalczaniu dyskryminacji, oswajając z odmiennością, ucząc akceptacji, tolerancji i solidarności⁹.

Realizacja procesu edukacji włączającej wymaga wreszcie określenia, jakie obszary kompetencji nauczyciela mają znaczenie z punktu widzenia tejże edukacji. Z pomocą przychodzi opracowany przez Europejską Agencję Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami w ramach projektu TE4I – Teacher Education for Inclusion *Profil nauczyciela edukacji włączającej*, który odnosi się również do nauczyciela wczesnej edukacji. Według niego istotne znaczenie dla pracy nauczyciela mają cztery podstawowe wartości związane z procesem nauczania i uczenia się, które można odnieść do poszczególnych obszarów jego kompetencji. Są to:

1. Docenianie różnorodności uczniów – różnice pomiędzy uczniami uznaje się za zaletę i czynnik sprzyjający edukacji.

Obszary kompetencji zbudowanej na tej wartości:

- Koncepcja edukacji włączającej, w ramach której nauczyciel powinien prezentować postawy i przekonania takie jak:

9 A. Firkowska-Mankiewicz, *Edukacja włączająca wyzwaniem dla polskiej szkoły*, „Szkoła Specjalna” 2004, nr 1.

- ♦ przekonanie, że wszyscy uczniowie są równi i mają równe prawa w demokratycznym państwie,
 - ♦ edukacja włączająca wymaga reform społecznych,
 - ♦ nie należy rozdzielać edukacji włączającej i jakości kształcenia.
- Wiedza i umiejętności, które powinien w związku z powyższym posiadać nauczyciel:
- ♦ posiadanie wiedzy teoretycznej i praktycznej dotyczącej uwarunkowań edukacji włączającej w kontekście globalnym i lokalnym,
 - ♦ świadomość słabych i mocnych stron systemu edukacji, w którym pracuje,
 - ♦ przestrzeganie zasad etyki zawodowej,
 - ♦ empatia wobec zróżnicowanych potrzeb uczniów,
 - ♦ znajomość strategii przeciwstawiania się postawom dyskryminującym,
 - ♦ prezentowanie postawy pełnej szacunku w relacjach społecznych.
- Przekonania nauczycieli na temat różnic pomiędzy uczniami sprowadzają się do poniższych stwierdzeń:
- ♦ bycie innym jest zupełnie naturalne,
 - ♦ należy szanować różnorodność uczniów, postrzegając ją jako zaletę dającą nowe możliwości uczenia się w kontekście lokalnym i społecznym,
 - ♦ nauczyciel odgrywa istotną rolę w kształtowaniu poczucia wartości u uczniów, a przez to ma wpływ na ich potencjał rozwojowy,
 - ♦ kategoryzacja i szufladkowanie uczniów negatywnie oddziałują na ich możliwości uczenia się.
- Jednocześnie od nauczyciela wymaga się posiadania wiedzy i umiejętności takich jak:
- ♦ znajomość źródeł różnic istniejących pomiędzy uczniami (m.in. kulturowych, językowych, społeczno-ekonomicznych itp.),
 - ♦ świadomość tego, że szkoła tworzy wspólnotę i środowisko społeczne, które wpływa na samoocenę uczniów i kształtuje ich potencjał rozwoju,
 - ♦ umiejętność włączania różnorodności do programu nauczania,
 - ♦ umiejętność znajdowania najlepszych w danej sytuacji sposobów podejścia do różnorodności,
 - ♦ przyczynianie się do tworzenia szkoły będącej wspólnotą edukacyjną dumną z osiągnięć wszystkich uczniów¹⁰.

W związku z powyższym nauczyciel wczesnej edukacji powinien rozumieć ideę edukacji włączającej jako prawo każdego ucznia do bycia w szkole, współuczestnictwa i zdobywania osiągnięć poprzez proces uczenia się. Współczesny

10 *Profil nauczyciela edukacji włączającej*, Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami, Odense 2012, s. 13–15.

nauczyciel kreujący procesy edukacyjne w duchu dialogu międzykulturowego powinien mieć świadomość *różnorodności* uczniów¹¹, cenić ją, a nawet traktować jako zaletę stwarzającą nowe możliwości uczenia się oraz uwzględniać tę różnorodność w trakcie realizacji programu nauczania. Nie należy zapominać, że nauczyciel sam jest kulturowo ukształtowany, co świadomie lub nieświadomie przenosi na zajęcia i na wszystko to, co dzieje się w klasie. W związku z tym kapitał kulturowy nauczyciela może być prezentowany jako obowiązujący w klasie, co pozwoli uczniom na utożsamianie się z własną kulturą bez negatywnego poczucia inności¹². Wojciech J. Burszta traktuje kapitał kulturowy jako wiedzę i kompetencje pozwalające odwoływać się do wartości kultury symbolicznej. Może się on przejawiać w trojkiej postaci jako: forma zinstytucjonalizowana pod postacią dyplomów i innych dokumentów zaświadczających o posiadanym wykształceniu; forma ucieleśniona, wyrażająca się znajomością konwencji i form kulturowych (w tym także gustem estetycznym), znajomością języka, wzorców uprzejmości i innych nieformalnych kompetencji kulturowych (głównie w ramach socjalizacji dokonującej się w rodzinie); forma zmateriałizowana w posiadanych przez daną osobę konkretnych obiektach o wartości kulturowej¹³. Istotne jest także postrzeganie pracy z dzieckiem jako formy samodoskonalenia się nauczyciela, a nie jako problemu, z którym trzeba się zmagać. Nauczyciel powinien również posiadać podstawową wiedzę na temat źródeł różnic pomiędzy uczniami (związanych, m.in. z pochodzeniem kulturowym), jednocześnie prezentując pełną empatii postawę i przestrzegając zasad etyki zawodowej i dyskrecji¹⁴.

2. Wspieranie wszystkich uczniów – nauczyciele spodziewają się, że każdy uczeń dokona znaczących postępów w nauce.

Obszary kompetencji zbudowane na tej wartości obejmują:

— Wspomaganie każdego ucznia w procesie uczenia się treści przedmiotowych oraz nabywania umiejętności praktycznych, społecznych i emocjonalnych, co zawarte jest w następujących sformułowaniach:

- 11 E. Żmijewska, *Tożsamość kulturowa (narodowa, etniczna) – przyczynek do dyskusji o pojęciach – na przykładzie Ślązaków i Kaszubów*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2014, nr 2(4).
- 12 K. Kubin, *Praca z klasą wielokulturową. Praktyczne wskazówki dla nauczycieli i nauczycielek*, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa 2010 (Seria Wydawnicza „Maieutike”, 1).
- 13 W.J. Burszta, *Tożsamość kulturowa*, [w:] *Raport o stanie i różnicowaniach kultury miejskiej*, red. W.J. Burszta, M. Duchowski, B. Fatyga, J. Nowiński, M. Pęczak, E.A. Sekuła, T. Szlendak, A. Hupa, P. Majewski, Warszawa 2009, www.kongreskultury.pl (dostęp: 26.05.2016).
- 14 T. Zacharuk, *Edukacja włączająca szansą...*

- ♦ świadomość społecznego charakteru procesu uczenia się,
 - ♦ wspieranie każdego ucznia w rozwijaniu samodzielności i podejmowaniu decyzji,
 - ♦ odkrywanie i wzmacnianie możliwości i potencjału uczenia się każdego dziecka,
 - ♦ przekonanie, że dla wszystkich uczniów ważne jest opanowanie wiedzy teoretycznej, umiejętności praktycznych i społecznych,
 - ♦ przekonanie o aktywnym uczestnictwie uczniów w podejmowaniu decyzji związanych z procesem ich kształcenia,
 - ♦ znajomość różnych modeli i sposobów uczenia się,
 - ♦ docenianie znaczenia rodziny dziecka jako źródła wsparcia w procesie uczenia się,
 - ♦ umiejętność skutecznego posługiwania się komunikacją werbalną i niewerbalną,
 - ♦ wspomaganie uczenia się w grupach,
 - ♦ kreowanie takich sytuacji uczenia się, w których uczniowie będą skłonni podejmować ryzyko, a nawet ponieść porażkę w kontrolowanych, bezpiecznych warunkach,
 - ♦ wspomaganie rozwoju umiejętności uczenia się dzieci.
- Stosowanie skutecznych metod nauczania w klasach, do których uczęszczają uczniowie o zróżnicowanych potrzebach, które obejmuje:
- ♦ przekonanie, że każdy uczeń ma możliwości rozwoju i uczenia się,
 - ♦ przekonanie, że w przypadku wystąpienia u dzieci trudności w uczeniu się konieczne jest dostosowanie programu i metod nauczania,
 - ♦ przekonanie, że nauczyciel jest odpowiedzialny za wspomaganie procesu uczenia się wszystkich dzieci w klasie,
 - ♦ znajomość teorii uczenia się i modeli nauczania,
 - ♦ znajomość i umiejętne stosowanie metod kierowania klasą oraz zasad organizacji przestrzeni społecznej korzystnie wpływających na proces uczenia się,
 - ♦ umiejętność rozpoznawania i radzenia sobie z barierami zaistniałymi w procesie edukacji,
 - ♦ indywidualizacja procesu nauczania w celu zaspokojenia różnych potrzeb edukacyjnych uczniów,
 - ♦ włączanie uczniów w podejmowanie decyzji dotyczących procesu ich kształcenia i oceniania,
 - ♦ elastyczne podejście do edukacji poprzez stosowanie alternatywnych sposobów uczenia się przy wykorzystaniu informacji zwrotnych od uczniów,
 - ♦ stosowanie oceniania kształtującego, skupionego na mocnych stronach ucznia,

- ♦ zachęcanie do wspólnego uczenia się w elastycznie dobieranych grupach rówieśniczych, w których uczniowie wzajemnie sobie pomagają,
- ♦ wspólne z uczniami rozwiązywanie problemów¹⁵.

Skuteczny nauczyciel wczesnej edukacji to taki, który potrafi dotrzeć do wszystkich uczniów. Od nauczyciela wymaga się więc znajomości i umiejętności stosowania różnych modeli nauczania i teorii uczenia się dzieci tak, by umożliwić im nie tylko opanowanie wiedzy przedmiotowej, ale i zdobycie umiejętności praktycznych, społecznych i emocjonalnych. Nauczyciel musi sprawnie komunikować się werbalnie i niewerbalnie, stosować metody pozytywnego wzmocnienia pożądanych zachowań oraz metody oceniania wspierającego proces uczenia się, koncentrujące się na mocnych stronach ucznia. Nie bez znaczenia jest też posiadanie przez niego umiejętności zarządzania klasą oraz pracy z poszczególnymi uczniami. Indywidualne podejście ma szczególne znaczenie w przypadku dzieci cudzoziemskich, które czują się w szkole bardzo zagubione, nie tylko z powodu barier językowych czy kulturowych. Często są po prostu nieprzygotowane na inny system nauki, zwłaszcza na różnice programowe i poziom wymagań wobec ucznia¹⁶. Stąd na nauczyciela spoczywa obowiązek umiejętnego opracowywania indywidualnego podejścia i pracy z uczniem, uwzględniającego jego specyficzne potrzeby. Nie jest w stanie dokonać tego sam, dlatego kolejną wartością, którą opisuje *Profil...*, jest nastawienie na współpracę.

3. Nastawienie na współpracę – wszyscy nauczyciele uznają zasadniczą rolę pracy zespołowej i współdziałania.

Obszary kompetencji zbudowane na tej wartości obejmują:

- Współpracę z rodzicami i rodzinami, która wyraża się w:
 - ♦ postrzeganiu współpracy z rodzicami uczniów jako wartości dodanej w edukacji,
 - ♦ stosowaniu metod opartych na współpracy,
 - ♦ skutecznym angażowaniu rodziców we wspomaganie procesu uczenia się ich dzieci,
 - ♦ efektywnej komunikacji z bliskimi dziecka wywodzącymi się z różnych społeczności kulturowych, etnicznych, językowych i różniących się statusem społeczno-ekonomicznym,
 - ♦ przekonaniu o istotnym wpływie relacji interpersonalnych na realizację celów kształcenia.
- Współpracę z szerokim gronem pracowników sektora oświaty opartą na:
 - ♦ traktowaniu własnej pracy jako elementu większej całości,

15 *Profil nauczyciela edukacji włączającej...*, s. 15–17.

16 A. Derda, *Prowadzenie szkoły wielokulturowej w Polsce...*

- ♦ przekonaniu, że współpraca w zespole pozytywnie wpływa na rozwój zawodowy nauczyciela,
- ♦ konieczności współdziałania, partnerskiej współpracy oraz pracy zespołowej wszystkich nauczycieli i specjalistów,
- ♦ korzystaniu z wewnętrznych zasobów szkoły i zewnętrznych źródeł wsparcia w rozwiązywaniu problemów,
- ♦ znajomości terminologii, języka pojęć i sposobów myślenia innych specjalistów zaangażowanych w edukację,
- ♦ wiedzy dotyczącej rozwiązań systemowych i instytucjonalnych wskazujących, gdzie kierować się po pomoc, materiały i poradę,
- ♦ współudziale nauczyciela w ewaluacji i rozwoju szkoły jako całości¹⁷.

Nauczyciel wczesnej edukacji, świadomy istotnej w procesie uczenia się dziecka roli rodziny, powinien skutecznie angażować rodziców w ten proces, okazując jednocześnie szacunek wobec różnic kulturowych, społecznych i różnych punktów widzenia. Konieczna jest efektywna komunikacja z rodzicami, którą umożliwiają umiejętności interpersonalne nauczyciela oraz oczywiście wiedza na temat historii oraz dorobku innych kultur, a także norm i obyczajów kierujących zachowaniami uczniów. Dzięki temu nauczyciel będzie mógł wspólnie z rodzicami określić metody wsparcia dziecka w procesie kształcenia¹⁸. To samo można odnieść do współpracy z innymi nauczycielami i specjalistami, gdyż żaden nauczyciel nie wie wszystkiego na temat edukacji włączającej. Otwarty na tę współpracę nauczyciel powinien więc korzystać zarówno z wewnętrznych zasobów szkolnych, jak i zewnętrznych źródeł wsparcia.

4. Indywidualny rozwój zawodowy – nauczanie opiera się na uczeniu się; nauczyciele biorą na siebie obowiązek uczenia się przez całe życie.

Obszary kompetencji zbudowane na tej wartości obejmują następujące przekonania:

- Nauczyciele to praktycy wyciągający wnioski z dotychczasowych doświadczeń, co sprowadza się do:
 - ♦ przekonania, że nauczanie wymaga planowania, ewaluacji, refleksji i w konsekwencji modyfikacji oddziaływań,
 - ♦ systematycznej ewaluacji własnej pracy i umiejętności wyciągania wniosków z dotychczasowych doświadczeń,
 - ♦ wypracowania indywidualnych strategii rozwiązywania problemów,
 - ♦ wypracowania własnego podejścia pedagogicznego.
- Początkowy etap kształcenia jest punktem wyjścia do kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego, w którym mieszczą się:

17 *Profil nauczyciela edukacji włączającej...*, s. 18–19.

18 K. Kubin, *Praca z klasą wielokulturową...*

- ♦ przekonanie, że nauczanie polega na ciągłym uczeniu się,
- ♦ postawa otwarta na nabywanie wiedzy i umiejętności,
- ♦ znajomość obowiązującego prawa oświatowego, które reguluje pracę nauczyciela¹⁹.

Zakłada się zatem, że nauczyciel powinien być osobą otwartą na nabywanie nowej wiedzy i umiejętności, aktywnie poszukującą informacji i rady. Powinien rozwijać wiedzę i umiejętności na podstawie własnych doświadczeń i wiedzy teoretycznej. Wyciągając wnioski z dotychczasowych doświadczeń, powinien umieć wypracować indywidualne strategie rozwiązywania problemów i efektywnie je stosować. W celu nabywania kompetencji międzykulturowych przez nauczyciela warto na bieżąco zapoznawać się z literaturą dotyczącą edukacji międzykulturowej, uczestniczyć w warsztatach, dodatkowych zajęciach poświęconych problematyce różnorodności kulturowej. W kontekście kompetencji wielokulturowych koniecznością wydaje się również nawiązywanie wszechstronnych kontaktów z przedstawicielami innych kultur. Powinno odbywać się to przez wzajemne poznawanie, zrozumienie.

Wśród działań nauczycieli najbardziej cenione są przykłady podejścia nie tylko wielokulturowego (poprzez ukazanie różnych kultur), ale przede wszystkim międzykulturowego, które zachęca młodego człowieka do otwartości na innych ludzi i ich kulturę oraz do odkrywania i korzystania z dorobku innych kultur, wzajemnego ich wzbogacania. Taki sposób współpracy z dziećmi to droga do ukształtowania wielowymiarowej tożsamości, która obejmuje identyfikacje: lokalną, regionalną, narodową, państwową, ale także europejską i globalną. Podejście międzykulturowe nauczyciela pozwala na kształtowanie wartości i postaw łączących różne kultury, odnalezienie tego, co dobre, cenne, godne wspólnego uznania, realizowania, respektowania, zarówno w zachowaniach indywidualnych, jak i działaniach społecznych²⁰.

Nauczyciel u swoich uczniów powinien kształtować poczucie świadomości istnienia w społeczeństwie osób o innej kulturze i przygotowywać uczniów do wspólnej egzystencji z *innością*, z jaką mogą się na co dzień spotykać. Nauczyciel powinien być w stanie przygotować wszystkich swoich uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym.

19 Profil nauczyciela edukacji włączającej..., s. 19–20.

20 T. Lewowicki, J. Suchodolska, *Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych*, Impuls, Kraków 2011.

Zakończenie

W podsumowaniu można stwierdzić, że edukację, która uwzględnia komponent kulturowy, należy włączać już od najmłodszych lat dziecka w system szkolny. Młodzi ludzie, dzieci są istotami najczęściej pozbawionymi jakichkolwiek uprzedzeń i masek, otwartymi na to, co nowe i odmienne, interesujące. Zatem istotną okazuje się rola nauczyciela wczesnej edukacji posiadającego niezbędną wiedzę oraz umiejętności i akceptującego to, co inne kulturowo. Taki nauczyciel będzie prowadził proces edukacyjny i wychowawczy, ukazując dziecku obraz świata z różnych punktów widzenia, a zatem i „szkoła powinna się zmieniać”²¹.

Jak zaakcentowano powyżej, wynika to przede wszystkim z potrzeby uczestnictwa w różnorodnym kulturowo społeczeństwie, świadomym odnajdowaniu się w świecie kreowanym przez media, a przede wszystkim w tworzeniu poczucia własnej tożsamości i odrębności kulturowej.

Bibliografia

- Burszta W.J., *Tożsamość kulturowa*, [w:] *Raport o stanie i zróżnicowaniach kultury miejskiej*, red. W.J. Burszta, M. Duchowski, B. Fatyga, J. Nowiński, M. Pęczak, E.A. Sekuła, T. Szlendak, A. Hupa, P. Majewski, Warszawa 2009, www.kongreskultury.pl (dostęp: 26.05.2016).
- Czaja-Chudyba I., *Dylematy i kierunki rozwoju zdolności uczniów w przestrzeni współczesnych zmian cywilizacyjnych*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2013, nr 2.
- Czerniejewska I., *Czy istnieje potrzeba edukacji wielokulturowej?*, „Sprawy Narodowościowe – Seria Nowa” 2004, z. 24–25.
- Derda A., *Prowadzenie szkoły wielokulturowej w Polsce – pomysły rozwiązań instytucjonalnych*, [w:] *Innowacyjne rozwiązania w pracy z dziećmi cudzoziemskimi w systemie edukacji. Przykłady praktyczne*, red. N. Klorek, K. Kubin, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa 2012.
- Firkowska-Mankiewicz A., *Edukacja włączająca wyzwaniem dla polskiej szkoły*, „Szkoła Specjalna” 2004, nr 1.
- Kubin K., *Praca z klasą wielokulturową. Praktyczne wskazówki dla nauczycieli i nauczycielek*, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa 2010 (Seria Wydawnicza „Maieutike”, 1).
- Lewowicki T., Suchodolska J., *Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych*, Impuls, Kraków 2011.

21 I. Czaja-Chudyba, *Dylematy i kierunki rozwoju zdolności uczniów w przestrzeni współczesnych zmian cywilizacyjnych*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2013, nr 2, s. 20.

- Muchacka B., *Współczesne wychowanie przedszkolne w Polsce*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2013, nr 1.
- Nikitorowicz J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, WAiP, Warszawa 2009.
- Overcoming Exclusion Through Inclusive Approaches in Education. A Challenge and a Vision*, UNESCO, Paris 2003.
- „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2014, nr 2(4).
- Policy Guidelines on Inclusive Education*, UNESCO, Paris 2009.
- Profil nauczyciela edukacji włączającej*, Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami, Odense 2012.
- Wielokulturowość* [hasło], [w:] *Encyklopedia popularna*, PWN, Warszawa 2011.
- Zacharuk T., *Edukacja włączająca szansą dla wszystkich uczniów*, „Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny «Meritum»” 2011, nr 1.
- Żmijewska E., *Tożsamość kulturowa (narodowa, etniczna) – przyczynek do dyskusji o pojęciach – na przykładzie Ślązaków i Kaszubów*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2014, nr 2(4).

Abstract

Profile-Inclusive Early Childhood Education Teacher

The article by Anna Szkolak *Profile-Inclusive Early Childhood Education Teacher* refers to the idea of inclusive education as a right of every pupil to be in school, participate and gain achievements through learning, also in a multicultural environment. The person of an early childhood education teacher and his professional competence proves to be of the highest priority. Key issues include: multiculturalism, early childhood education teacher, inclusive education.

Keywords: early childhood education teacher, inclusive education, multiculturalism